MODERNIZARE PRIN SECURIZARE GLOBALĂ

MODERNIZATION THROUGH GLOBAL SECURITISATION

SPRINCEAN Serghei
dr. hab., conf. univ., ICJPS

MITROFANOV Ghenadie
doctorand, USM

Summary

The end of the Cold War has determined the process of re-evaluating the extent of military threats in the context of ensuring international security. In this idea plan, the perception of security was attributed to the general assessment of the possible security threats and risks. Based on this fact, the security of the person, of the human individual was conceived as a fundamental element of the security construction, including the system of assurance the national security. Therefore, the security phenomenon has been reinvented, reevaluated and re-aware in the context of new realities, so that the importance of state security has diminished, being replaced by new risks, dangers and threats of a political, economic, social, ecological nature, etc. As a result, it generated an increase in the importance of the non-military security dimensions. Human security, as a new constructivist conception in security studies, has led to the emergence of new perspectives on security as a global social phenomenon, being a conception produced by the critical approach to neorealism.

Keywords*: global security, securitisation, human security, modernisation, security risks*

Odată cu încheierea „războiului rece" și căderea Cortinei de fier, a devenit clar faptul că goana înarmărilor și simpla deținere a armelor nucleare nu mai pot garanta securitatea statului și, cu atât mai mult, a cetățenilor din statele ce posedă acest tip de armament, fiind supuși la o presiune psihologică semnificativă, conștientizând că pot fi ținta directă a unor atacuri cu arme asemănătoare din partea statelor rivale. În acest context, securitatea a fost necesar să fie conceptualizată în limite mult mai largi, iar dimensiunile non-militare a securității, cele ecologice, economice, de bunăstare și dezvoltare durabilă și altele au devenit din ce în ce mai importante pentru perceperea securității de către individul uman. În acest fel, persoana umană devine atât subiect, cât și obiect de referință al procesului

de asigurare a securității, iar starea de securitate a persoanei devine punctul de pornire al oricărui studiu din acest domeniu, inclusiv la nivel comunitar, național, regional sau global. Prin urmare, extrapolând concepția Școlii de la Copenhaga cu privire la securitate, în cel mai general sens posibil, putem să afirmăm că securitatea umană exprimă percepția individuală și a societății referitor la absența riscurilor, pericolelor și amenințărilor în adresa persoanei umane [1, p. 14].

Conexiunea strânsă dintre securitatea umană și cea globală se datorează necesității fundamentării dintr-o perspectivă postmodernă a fenomenului securitar, conectat la necesitățile persoanei umane. Coneptul de securitate globală a apărut și s-a dezvoltat pe baza legiferărilor internaționale a securității naționale a statelor, dar și în baza dreptului internațional umanitar, care au în centrul lor protecția armoniei la nivel global și dezvoltarea durabilă [2, p. 59].

Sistemul politic național și internațional, în faza depășirii crizelor, în corelație cu provocările și amenințările la adresa securității globale, capătă noi valențe și funcții, în condițiile când organismele internaționale, sprijinite de structurile naționale de stat, sunt nevoite să se confrunte cu intensificarea dinamicii evoluției aliniare a echilibrului mondial.

Unul dintre cercetătorii fenomenului dat care au inițiat o nouă abordare asupra securității umane și care a devenit una oficială în politicile din domeniu în Canada, este L. Axworthy, fost ministru al Afacerilor Externe al acestui stat [3, p. 185]. În viziunea sa, securitatea umană trebuia să devină în perioada „postrăzboi rece" un subiect de o importanță fundamentală pentru politica externă a celor mai prospere state din lume, printre care se numără și Canada, care au obligația morală să intervină în regiunile cele mai vulnerabile de pe mapamond pentru restabilirea și fortificarea securității persoanelor, asumându-și rolul de lideri pe plan mondial în problema păstrării păcii mondiale și a amplificării bunăstării la scară globală.

R. Thakur, un cercetător indian naturalizat în Canada, ex-vicerector al United Nations University, introduce în circuitul academic propunerea de a redirecționa securitatea umană către protecția comunităților și nu a persoanelor pe motiv că anume comunitățile umane sunt structurile cele mai vulnerabile, purtătoare de cultură, morală și modele civilizaționale și în mai puțină măsură indivizii [4, p. 53]. La fel, acest cercetător elaborează conceptul responsabilității de a proteja și a interveni pe cont propriu în regiunile și în contextul geopolitic în care securitatea umană este încălcată flagrant [5, p. 47]. Cu toate acestea, evenimentele din cele mai fierbinți puncte de pe glob din ultimul deceniu

(Ucraina, Siria, Irak, Sudan, Afganistan etc.) oferă suficiente argumente pentru a considera că mecanismele internaționale de intervenție în astfel de regiuni pentru restabilirea păcii, a drepturilor fundamentale ale omului etc. sunt încă deficiente la capitolele: logistică, eficiență, sustenabilitate de durată a acțiunilor întreprinse etc.

H. Van Ginkel – un om de știință olandez de referință din domeniul geografiei sociale, fost rector al Universității din Utrecht și al United Nations University (Japonia), și cercetătorul E. Newman – profesor de securitate internațională la Universitatea din Leeds (Marea Britanie), au elaborat o abordare a securității umane bazată pe necesitatea respectării demnității umane în primul rând [6, p. 62]. Cu toate acestea, amenințările la adresa securității umane, identificate de cei doi cercetători cum ar fi: teama, ignoranța, sărăcia, foamea, degradarea socială și educațională, nu relevă în totalitate întregul spectru de pericole și surse de insecuritate, necesitând a fi completat cu pericolele de mediu sau politico-comunitare. E. Neuman, fiind un autor de referință în studiul securității umane de la începutul sec. XXI, adoptă, într-un șir de lucrări de ale sale, o poziție constructivistă asupra termenului dat [6, p. 243]. Totodată, autorul constată că concepția securității umane nu este o elaborare sau o emanație a unei singure școli din sfera studiilor de securitate, ci reprezintă o teorie de consens, influențată de condițiile noi de viață ale omului, determinate de cele mai importante amenințări și pericole globale, teorie în care s-au întrunit cele mai influente tradiții științifice din sfera studiilor de securitate [7, p. 242]. În altă ordine de idei, E. Neuman amintește despre ambiguitatea termenului de securitate umană, condiționată de imposibilitatea conceptualizării exhaustive a realității postmoderne, a amplorii și consecințelor pericolelor și amenințărilor de securitate în acest context [8, p. 28]. Acest cercetător englez, prin lucrările sale, se implică în disputa academică pe tema definirii noțiunii de securitate umană, totuși pierzând oarecum din vizor scopul final, în termeni practici, al promovării și dezvoltării concepției date, cum ar fi edificarea unui climat global de bunăstare în corelație cu principiile morale, respect pentru persoana umană și demnitatea ei, pentru nevoile și interesele sale, reducând disputa dată la o confruntare teoretică de idei, la o conceptualizare abstractă în contextul teoriei relațiilor internaționale.

Din perspectiva realistă a unei lumi haotice și în dezordine continuă este tratată problematica securității umane în opera unor asemenea cercetători precum F. O. Hampson, J. Daudelin, J. B. Hay, H. Reid și T. Marting [9, p. 201]. Această perspectivă critică asupra viabilității concepției securității umane debordează de scepticism argumentat, dar nefiind în deplină concordanță cu motivele principale care au stat la baza elaborării concepției date, și anume – necesitatea raționalizării

și canalizării eforturilor de asigurare a securității către bunăstarea multilaterală a individului prin identificarea tuturor pericolelor, riscurilor și amenințărilor posibile.

O altă lucrare de referință cu un impact major asupra definirii securității umane aparține cercetătorilor N. Thomas din Australia și lui W. T. Tow din Hong Kong, în care se consideră că securitatea umană se bazează pe doi piloni principali: pe intervenție umanitară și pe suveranitatea societății și a statului [10, p. 179].

Cu toate că această abordare, ce aparține lui N. Thomas și W. T. Tow, încearcă să îmbine dimensiunea internațională cu cea națională pentru a dezvolta conceptul de securitate umană, ca fiind una unilaterală din moment ce nu ia în calcul posibilitatea de fortificare a securității persoanelor din societățile cu o securitate afectată și deteriorată, inclusiv prin propriile eforturi, cunoștințele și metodele ce trebuie susținute din afara comunității, nu doar prin intervenții umanitare cu un efect imediat, dar nesustenabil pe termen mediu și lung.

Probleme de definire a securității umane aduce în discuție și cercetătorul M. Weissberg, prin a sublinia implicațiile sale pentru relațiile internaționale, minimizând componenta politică și comunitară a bunăstării persoanei umane [11, p. 4]. Asupra relației speciale dintre securitatea umană și cea de stat s-a oprit mai detaliat cercetătorul Fr. Fouinat care a reiterat, la acea etapă a evoluției conceptului, rolul Summit-ului Mileniului din 2003 pentru configurarea agendei de promovare a securității umane, mai ales în statele subdezvoltate [12, p. 24].

Timpul și evenimentele, însă, au arătat că există mari impedimente în operaționalizarea conceptului de securitate umană ca un fundament suficient pentru edificarea justiției și coeziunii sociale, după cum presupunea Fr. Fouinat, pe motiv că în diverse perioade istorice pot apărea alte priorități conexe domeniului securității naționale care să deturneze, în mare măsură, efortul comunității internaționale de la a implementa un plan de edificare a unei coeziuni în societate. Un astfel de factor, în deceniul doi al sec. XXI a devenit migrația refugiaților, care a indus subiecte noi și importante în agenda mondială de promovare a securității umane [13, p. 31].

Înconjurată de numeroase amenințări la adresa securității sale, societatea umană, în plină criză pluridimensională, se arată organic preocupată pentru realizarea eficientă a unei supraviețuiri durabile a omenirii într-un context noosferic, obiectiv pentru care se impune imperativ adaptarea problematicii

securității globale la necesitățile și provocările stringente ale societății contemporane [14, p. 93].

În primul deceniu al sec. XXI, în multiple lucrări de specialitate apar viziuni noi și interdisciplinare asupra securității umane într-o conexiune interdependentă cu teoria morale [15, p. 381]. În acest context este relevantă aducerea în discuție a unor opere de referință din domeniul conceptualizării securității umane dintr-o perspectivă polidisciplinară, cum este cea a unor autori originali din domeniul științelor politice și al studiilor de securitate, precum T. Shahrbanou și A. Chenoy pe tema implicațiilor multiple ale conceptului de securitate umană, editată în 2007 [16, p. 20]. Prima dintre acești autori este o cercetătoare afgană, director al Centrului de Pace și Securitate Umană a Institutului de Științe Politice (Sciences Po) din Paris, făcând parte din grupul de lucru al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) pe problematica securității umane, a contribuit substanțial în cadrul procesului de pregătire a rapoartelor de Dezvoltare Umană ale ONU, pe când A. M. Chenoy este o cercetătoare perspicace a fenomenului securității umane și profesor de științe politice și relații internaționale a Universității „Jawaharlal Nehru" din New Delhi, India. În viziunea acestor autori, conceptul de securitate umană se consideră că pune un accent deosebit pe valori și pe o abordare normativă a domeniului securității, spre deosebire de alte modele dominante în studiile de securitate, precum cel realist, ce operează preponderent cu fapte și analize retrospective și mai puțin cu teorii și norme abstracte cu caracter prospectiv.

Concepția securității umane devine un set de standarde morale din domeniul eticii aplicate, care stabilește exact limitele etice ale comportamentului și în relațiile internaționale [17, p. 374]. De asemenea, conceptul securității umane indică asupra unor finalități ultime bine definite, ale eforturilor de asigurare a securității ce se reduc, în mare parte, la edificarea bunăstării ființei umane. Dacă din perspectivă realistă, motivația morală în procesul de asigurare a securității se consideră a fi rațiunea de stat: „raison d'etat", atunci în cadrul concepției securității umane imperativul moral devine rațiunea de a exista - „raison d'etre".

Aceste teoretizări ale corelației dintre securitatea umană și morală, fără dubii, sunt foarte valoroase în vederea dezvoltării conceptuale a termenului. Cu toate acestea, se pierde din vedere procesul de evoluție a eticii ca domeniu de cercetare a normelor morale, dar și ca set de valori prospective adânc înrădăcinate în mentalitatea socială și individual [18, p. 68].

Reieșind din aceasta, corelația dintre concepția securității umane și cea

a bunăstării socității, drept o etapă superioară a dezvoltării teoriei moralei în condițiile crizei globale, ar fi capabilă nu doar să diferențieze pe etape evoluția studiilor de securitate în dependență de încărcătura morală a abordărilor, dar și să direcționeze în mod util și benefic evoluția concepțiilor cu privire la securitate către soluționarea imperativelor civilizaționale care stau actualmente în fața omenirii, precum dezvoltarea durabilă și depășirea sustenabilă a crizei globale. În general, securitatea globală este asigurată prin diverse acțiuni, în particular prin căutarea și asigurarea păcii, acțiunile umanitare, susținerea refugiaților, măsuri de protecție a mediului înconjurător și de ecologizare etc.

Doar în raport cu societatea umană, dependentă de bunăstarea fiecărui individ uman, persoana poate avea prioritate și trebuie stimulată, ca în final societatea de mâine să reprezinte o comuniune de indivizi respectați și respectuoși. Doar în corelație cu natura, vietățile din natură, biosferă, individul uman capătă noi responsabilități, interesele sale fiind subordonate unor altor vectori decât celor personali și strict individuali. În aceste cazuri, individul uman obține dreptul și înalta onoare de a se poziționa față de natură și viață în cele mai largi sensuri, ca un protector și apărător, ca un factor de securizare, care nu poate face abstracție de multiplele posibilități care au menirea să-i maximizeze calitățile intelectuale, înțelepciunea și simțul responsabilității. De fapt, pătrunderea omului de mâine de acest sentiment al responsabilității poate și trebuie sa-l transforme radical pe individul uman de mâine, sortit să-și schimbe din temelie modul său de viață, sistemul său de valori, viziunile sale cu privire la sensul vieții sale și al vieții pe Terra.

În contextul redefinirii viziunilor cu privire la securitate a globală, conceptul folosit tot mai des este acela de securitatea globală. Utilizarea acestui concept este determinată de faptul că securitatea la nivel global este atât subiectul, cât și obiectul de referință al securității, prin urmare toate studiile asupra securității indiferent de nivel (național, regional, internațional) trebuie să pornească de la starea globală de securitate. În contextul asigurării securității globale, ființa umană este elementul fundamental în cadrul oricărei forme de orânduire socială, iar nivelul de asigurare a securității acesteia se oglindește în securitatea comunității din care face parte. Prin urmare securitatea globală este o stare ce reflectă conștientizarea absenței riscurilor, pericolelor și amenințărilor la nivel global asupra valorilor și intereselor oamenilor (sub orice formă), dar și mecanismele de control ale acestei percepții și de constituire a sa. Anume această stare de fapt a sectorului de securitate determină apariția condițiilor și premiselor pentru modernizarea social și politică.

Referinţele bibliografice:

1. Sprincean S. *Contribuţii ale concepţiei securităţii umane la fortificarea spaţiului european de securitate.* În: Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale „Spaţiul european de securitate: provocări, oportunităţi, perspective de integrare". 11 octombrie 2019, Chişinău. Chişinău: Tipogr. „PrintCaro", 2019, p. 9-20. (0,75 c.a.). ISBN 978-9975-56-717-6.

2. Sprincean S. *Securitatea umană şi bioetica. Monografie*, Chişinău, Tipografia Centrală, 2017.

3. Axworthy L. *Canada and Human Security: The Need for Leadership*. In: International Journal, vol. LII, 1997, p. 183-196.

4. Thakur R. *From National to Human Security*. În: Asia-Pacific Security: The Economics-Politics Nexus. / Eds. St. Harris and A. Mack. Sydney: Allen & Unwin, 1997, p. 53-54.

5. Thakur R. *The United Nations, Peace and Security: From Collective Security to the Responsibility to Protect*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 257.

6. Van Ginkel H., Newman E. *In Quest of Human Security*. În: Japan Review of International Affairs, nr. 14 (1), 2000, p. 59-82.

7. Newman E. *Human Security and Constructivism*. In: International Studies Perspectives, vol. 2, issue 3. August. 2001, p. 239-251.

8. Newman E. *Human Security: Mainstreamed Despite the Conceptual Ambiguity*? In: St. Antony's International Review. Special Issue on Human Security, nr. 1 (2). November. 2005, p. 24-37.

9. Hampson Fen O., Daudelin J., Hay J. B., Reid H., Marting H. *Madness in the Multitude: Human Security and World Disorder.* Ontario: Oxford University Press, 2002. 216 p.

10. Thomas N., Tow T. W. *The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention*. In: Security Dialogue, nr. 33 (2). 2002, p. 177-192.

11. Weissberg M. *Conceptualizing Human Security*. In: Swords and Ploughshares. A Journal of International Affairs, vol. XIII, no. 1, Spring 2003, p. 3-11.

12. Fouinat F. *A Comprehensive Framework for Human Security*. In: *Conflict, Security and Development*, nr. 4, issue 3. 2004, p. 20-31.

13. Sprincean S. *Imperativele securitare ale societății contemporane*. În: Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației / Prospects and problems of research and education integration into the European area. Conferință științifică internațională, ediția a VI-a, 6 iunie 2019. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. Volumul VI. Partea 1, 2019, p. 29-33. (0,65 c.a.). ISSN 2587-3563. E-ISSN 2587-3571.

14. Sprincean S. *Democratizarea și securitatea umană în condițiile agravării problemelor globale*. În: Statul, securitatea și drepturile omului în condiţiile societăţii informaţionale. Conferinţă ştiinţifico-practică internaţională. 12-13 decembrie 2019, Chișinău. Chișinău: Tipografia „Artpoligraf", 2020, p. 89-100. (0,7 c.a.). ISBN: 978-9975-3462-2-1.

15. Sprincean S. *Siguranța persoanei umane în contextul necesității asigurării biosecurității.* În: Știința în nordul Republicii Moldova: probleme, realizări, perspective. Conferința științifică națională cu participare internațională. Ediția a 4-a, 26-27 iunie 2020 / colegiul redacţional: Valeriu Capcelea (coordonator) [et al.]. Bălți: Tipogr. „Indigou Color", 2020, p. 378-384. (0,65 c.a.). ISBN 978-9975-3382-6-4.

16. Shahrbanou T., Anuradha M. Ch. *Human security. Concepts and implications*. London, New York: Routledge. 2007. 272 p.

17. Sprincean S. *Noi riscuri și amenințări la adresa siguranței persoanei în epoca intensificării biopericolelor globale*. În: Știința în nordul Republicii Moldova: probleme, realizări, perspective. Conferința științifică națională cu participare internațională**.** Ediția a 4-a, 26-27 iunie 2020 / colegiul redacţional: Valeriu Capcelea (coordonator) [et al.]. Bălți: Tipogr. „Indigou Color", 2020, p. 372-378. (0,65 c.a.). ISBN 978-9975-3382-6-4.

18. Sprincean S. *Reconceptualizarea riscurilor securitare la adresa sănătății publice în contextul pandemiei COVID-19.* În: „Combaterea știrilor false în condițiile provocărilor de securitate – COVID 19"**.** *Institutul Național de Informații și Securitate "Bogdan, Întemeietorul Moldovei"*. Materialele Mesei rotunde cu participare internațională, 20 mai 2020 / coord. D. Hârbu-Bencheci. Chișinău: SIS al RM (Tipogr. „Garamont Studio"), 2020, p. 65-76. (0,9 c.a.). ISBN 978-9975-3271-0-7.